

BULLETIN

van de Historische Kring

HET LAND VAN HERLE

OPGERICHT 4 APRIL 1945

Twee-maandelijks tijdschrift ter versterking van het contact tussen de historische beoefenaars en historie-belangstellenden, wonende in het oude Heerlener land.

Conflict tussen de Prins van Oranje en Pruisen

OVER DE UITOEFENING VAN DE SOUVEREINE MACHT IN DE
VOORMALIGE LANDJES VAN OVERMAAS, MET NAME TE
HEERLEN. 1814 JANUARI 19 — 1815 MEI 12.

MOEILIJKE POSITIE VOOR BURGEMEESTER KEMMERLING.

(Vervolg)

ZOALS uit het voorafgaande is gebleken, ontving burgemeester Kemmerling van twee verschillende hoogste gezagsdragers bevelen, die hem vroeg of laat in een moeilijke situatie zouden brengen. De gevoerde correspondentie geeft hiervan een duidelijk beeld. De 14e Februari 1814 richtte Kemmerling een excuse-schrijven tot de Russische commandant van Maastricht, bij wie men hem van Oranje-gezindheid had beschuldigd. Ongeveer één maand later, de 10e Maart, deelde hij de Russische gouvernementscommissaris Minuth mede, dat het hem niet mogelijk was diens bevelen uit te voeren, zolang de commissarissen van de Prins van Oranje hiertoe niet de goedkeuring hadden gegeven.

Naar aanleiding van het feit, dat Pruisen de heer De Rhoer tot directeur van de Kring Maastricht aanstelde, waarbinnen ook HEERLEN gelegen was, vroeg de burgemeester aan de commissarissen van de Prins, welke autoriteit hij nu eigenlijk moest gehoorzamen. Het antwoord bleef van die kant niet uit : Heerlen behoorde de Prins. Deze brief is gedateerd 13 Augustus 1814 (zie document nr. 3).

Deze gang van zaken is niettemin zeer bevreemdend. Bij de vrede van Parijs van 30 Mei 1814 immers was overeengekomen, dat Holland een vergroting van grondgebied zou krijgen ook op de rechteroever van de Maas, doch bij Schikking van de volgende dag was tussen de ministers der Verbondenen overeengekomen, dat men zich voorlopig zou bepalen

tot het bezet houden der door Frankrijk afgestane landen en wel o.a. van de landen links van de Maas, waaronder geheel België, door Hollandse en Engelse troepen en van die RECHTS van de Maas door Pruisische troepen, terwijl de aldus bezette gebieden onderscheidenlijk zouden worden bestuurd door de bezettende Mogendheden.

In de praktijk kwam deze regeling hierop neer, dat Pruisen op de rechter oever van de Maas een nieuw Generaal-Gouvernement oprichtte met aan het hoofd de Heer Sack, die op 14 Juni 1814 hierover het bestuur aanvaardde en waaronder derhalve ook Heerlen ressorteerde. Men raadplege hierover de over en weer gepubliceerde artikelen in „De Maasgouw” van J. J. de Wit, oud-rechter in de arrondissementsrechtbank Maastricht, (nr. 12, jrg. 1921), van Mr. R. Fruin (nr. 1, jrg. 1922) en van Mr. L. Ch. Besier, advocaat-generaal bij de Hoge Raad (nr. 2, jrg. 1922). De heer Besier komt terecht tot de conclusie, dat o.m. HEERLEN op grond van de vorengenoemde Parijse schikking NIET onder Hollands bewind stond. Het Weener Congres heeft in 1815 de definitieve grenzen vastgesteld, waarbij o.m. ook onze streek aan Holland werd toegewezen.

Zodoende wordt het verklaarbaar, dat burgemeester Kemmerling bij schrijven van 14 Augustus 1814 een bericht ontving van de nieuwe Gouverneur-Generaal, residerende te Aken, met de mededeling, dat hij de aangewezen gezagsdrager over dit gebied was. De burgemeester werd persoonlijk verantwoordelijk gesteld geen dienstcorrespondentie met andere autoriteiten te voeren. Kemmerling bood nu zijn onderwerping aan.

De herdenking van de slag van Leipzig, die voor onze voorouders de gevoelswaarde had van onze „nationale feestdag van 5 Mei” werd typisch in Pruisische zin te Heerlen gevierd. De lezer gelieve kennis te nemen van het merkwaardige verslag, dat Kemmerling hierover moest uitbrengen. Zelfs de dominee zong in de Pancratiuskerk het „Te Deum”! (zie document nr. 4).

Aan deze toestand zou evenwel spoedig een einde komen. Het Congres van Weenen besliste in deze kwestie en de 12e Mei 1815 vestigde Oranje hier definitief zijn gezag. In een „Proklamatie” deed Kemmerling de Heerlenaren hiervan mededeling (zie document nr. 5). Spoedig daarna begon de normale correspondentie met de hogere autoriteiten. Heerlen behoorde toen tot het provinciaal bestuur van de gouverneur van Brabant en tot het arrondissement van Eindhoven. Merkwaardig is de hierbij afgedrukte lijst van de plaatselijke bestuurders. Behalve één burgemeester had Heerlen toen nog twee adjunct-burgemeesters. (zie document nr. 6).

L. VAN HOMMERICH

DOCUMENT NR. 3.

Maestricht den 13 Augustus 1814.

Wij haasten ons U te antwoorden op Uwe missive van den 10 deser dat so lange gij van wegens Z.K. Hoogheid onzen Souverein niet geauthori-

seert zult wezen aan de bevelen van het Gouvernement Generaal van de Neder en Middel Rhijn te gehoorzamen, gij aan die door deszelfs agenten, aan Uw geadresseert, niet moogt voldoen.

De Commissarissen van Z.K. Hoogheid
in de voormalige Generaliteits Landen
van wegen dezelve

De Secretaris Generaal.

Aan den Heere Burgemeester van
Heerlen.

DOCUMENT NR. 4.

Heerlen le 19 octobre 1814.

Le Bourgemaitre de Heerlen

A monsieur le Directeur du Cercle de Sittard et Ruremonde

Monsieur le Directeur du Cercle

N'ayant reçu la circulaire de monsieur le Commissaire du Gouvernement daté du 13 courant relativement à la célébration de l'anniversaire de la bataille de Leibsig que dans la matinée d'hier il fut trop tard pour préparer convenablement les réjouissances. Tout ce que j'ai pu faire c'était de prévenir le curé et pasteur de chanter le „Te Deum”. Le curé ayant chanté un „Te Deum” à huit heure du matin avant que j'avais reçu la circulaire et sans en informer personne sur l'ordre qu'il en avait reçu du Vicariat Général, je n'ai pas pu faire assister les fonctionnaires; le pasteur réformé sur mon invitation a chanté le „Te Deum” à deux heure après midi et a dit un discours très analogue. Pendant le „Te Deum” j'ai fait tiré quelques coups des petits canons que le receveur de Monsieur de Belderbusch a bien voulu me prêter. Le soir j'ai assemblé les sousofficiers et bombardiers de la Batterie cantonné dans le canton de Heerlen (au nombre de trente) dans la maison de mon adjoint le Sieur Reynards où j'avais fait préparer des rafraîchissements et apporter un demi aîme de vin. Je m'y suis rendu avec le commandant. On y a dansé jusqu'au matin; un transparent appliqué sur le frontispice de la maison annonça la cause de cette réjouissance. A différentes reprises des touastes ont été porté à Sa Majesté le Roi de Prusse, son Excellence le Gouverneur-Général, à l'armée etc. et chaque toaste a été accompagné des salvos des petits canons.

Voilà, monsieur le Directeur du Cercle, comment la fête a été célébré à Heerlen. J'ai fait tout ce que les circonstances et le temps m'a permis de faire et

je vous prie, monsieur le Directeur du Cercle d'agréer l'assurance de mon profond respect.

DOCUMENT NR. 5.

Inwoonders van Heerlen.

Het soo lange gewenscht definitif Bestuur heeft nu begonnen en het provisioneele opgehouden. Zijne Majesteyt de Koning der Nederlanden heeft ons soo als ook de naburige gemeentens in besit genoomen en versprooken door eene heylsaame en soete Regeeringe alle de inwoonders van sijn Reyk gelukkig te maaken.

Den soo onverwagde oorlog die de geheele werelt in de nootsakelijkheid gestelt heeft teegens Vrankerijk te voeren, is oorsaake, dat er nog vele opofferingen soo in gelt, leevensmiddelen als menschen gevraegt worden. Maar hoe sterker de aenstrengingen zijn, hoe eerder sal den vrede verkreegen worden, die ons Vaderland in de oude fleur sal doen opkoemen en in eendragt een jeeder de vrugten van sijn arbeid sal laeten genieten. Deese soo troostende hoope geeve ons moed en kragt alles te doen wat daar toe te doen vereyscht wort om deesen vreden te erlangen.

Het leeve Frederic Willem
Koning der Nederlanden.

DOCUMENT NR. 6.

NAAM LIJST der Burgemeester, adjunct Burgemeester en Leden van den Municipalen raad van Heerlen.

1.	Kemmerling, Johan Gerard	Burgemeester
2.	Reynardts, Pieter Mathis	adjunct Burgemeester
3.	Lintjens, Johan Willem	adjunct Burgemeester
4.	Heldewier, Johan Willem	Municipalen raad
5.	Schultze, Albrecht	id
6.	Lamberts, Just Hendrik	id
7.	Crena, Johan Hendrik	id
8.	Franssen, Johan Willem	id
9.	Chaineux, Antoon Arnold	id
10.	Penners, Mathis Joseph	id
11.	Bischoff, Albert Joseph	id
12.	Lintjens, Johan Gerard	id
13.	Vlieks, Johan Willem	id
14.	Widdershoven, Arnold	id
15.	Mertens, Johan	id
16.	A Campo, Balthasar	id
17.	Schils, Dienis	id
18.	Gelekerken, Johan Willem	id
19.	Voragen, Johan Leonard	id
20.	Hoenen, Andrees	id
21.	Sijstermans, Balthasar	id
22.	Prickarts, Hendrik	id
23.	Crijns, Carel Lotharis	id

Opgemaakt te Heerlen den 1. Juny 1815
De Burgemeester.

De „Landgraaf”

ten NOORDEN VAN SCHINVELD

I N afl. 5 van de Jaargang 1954 van het Bulletin van „Het Land van Herle” wordt in een bijdrage van L. van Hommerich in een voetnota verwezen naar H. Hardenberg : „De Landgraaf in de Heerle heide”.*) Uit deze brochure alsmede uit het daarbij gevoegde kaartje blijkt dat men nog steeds aanneemt, dat de Landgraaf aan de westzijde niet verder doorliep dan op de hoogte van Schinveld en aan de Oostzijde tot ten Oosten van Niederbusch. In het nummer van Januari 1952 van „Het Land van Herle” is F. X. Schobben van dezelfde opinie. Deze mening steunt op de veronderstelling dat de Landgraaf aan de Noordzijde overbodig was wegens het aldaar gelegen moeras.

We menen echter bewijzen te kunnen aanvoeren, waaruit blijkt dat de Landgraaf of Landwering ook aan de Noordzijde doorliep, zodat het betreffende gebied volledig omwald was.

In de „Chroniek van Gangelt” van Kritzraedt (1643) wordt gesproken over de vele grenskwesties tussen Gangelt en Schinveld. In Juli 1570 kwam er een overeenkomst tot stand. Voor Schinveld werden de onderhandelingen gevoerd door Graaf Werner Huyn van Amstenrade, Stadhouder van het Land van Valkenburg en door Graaf Arnold Huyn van Geleen. Bij deze overeenkomst kregen de inwoners van Gangelt het recht om het hek in de „Landwering” open te maken en hun koeien te drijven tussen de Leiffert en de Krekelberg. Deze plaats bevindt zich ten Noorden van het omwalde gebied, ongeveer 2 K. M. ten Oosten van de plek waar de weg Schinveld-Gangelt de grensbeek kruist. De Landgraaf zal dus waarschijnlijk vanaf dit laatste punt de tegenwoordige Nederlands-Duitse grens gevolgd hebben in Oostelijke richting tot Niederbusch. Er zijn nog andere bewijzen. In het z.g. Frans Archief van het Rijksarchief te Maastricht bevindt zich een document over de eeuwenoude grenskwesties tussen Gangelt en Schinveld, daterende uit 1803. De gemeente Gangelt staaft tegenover de Franse Prefect te Maastricht haar aanspraken door overlegging van een document uit 1492. Dit document was in 1638 door de Bank Oirsbeek gecopiëerd en in 1770 verklaart Secretaris G. Lindemans dat deze copie overeenstemt met het origineel.

Volgens dit document werden de grenspalen gecontroleerd tussen Schinveld en Gangelt : „Item anno Domini 1492 op St. Mattheiavond is ergangen een landleijdinge tusschen den land van Valkenborch und Millen”. Het gedeelte uit dit document dat ons hier interesseert luidt als volgt : „Item van desen voors. pael toe eytsenrae (Etzenrade) recht over die twee groote Steegen gelegen tusschen den bemden van Schinveld und der molen te Broemelen : dit is der vierde pael tusschen den Lande van Valkenborch und Millen”. (N.B. de Brommelmolen bestaat nog en ligt juist over de grens aan de weg Schinveld—Gangelt).

„Item van dese voors. twee Stegelen recht over dat broeck op die land-

weringen op den swingel der steyd tusschen Gangelt und die leyffart, dit is den vijfden pael tusschen die voors. landen”.

„Item van deze voors. *lantwerungen* oft swingel recht over dat broeck enz.”.

Ook hier vinden we dus weer de Landgraaf ten Noorden van het onwalde gebied en wel in de richting West-Oost langs de Nederlands-Duitse grens. In het Noordelijk gedeelte van de Landgraaf schijnt ook een versterkt punt geweest te zijn. Op kaart 264 (Rijksarchief Maastricht) vinden we de „Schanzberg” aangegeven, precies op de Nederlands-Duitse grens en halfweg de Brommelmolen en Den Hering, vlakbij Niederbusch.

Op deze Schanzberg of Schans werden in de 17e eeuw misdadigers geradbraakt en heksen verbrand. In een oude kroniek van de stad Maastricht wordt n.l. vermeld dat de Graaf van Amstenrade op 7 Juni 1649 aldaar enkele moordenaars heeft laten radbraken en dat er op 20 Juni van dat jaar een meisje van 14 jaar werd verbrand, omdat het zich had schuldig gemaakt aan „hekserij”. In de kroniek staat weliswaar dat die terechtstellingen plaats hadden „bij Gangelt”, maar pastoor Joors van Schinveld (1857) die in zijn „Dagboek” veel oude, thans verloren gegane documenten heeft gecopieerd, (Parochie-archief van Schinveld) preciseert dit nader met „op de Schans bij Den Hering” d.i. vlakbij de Noord-Oostpunt van Zuid-Limburg.

We hopen intussen dat nadere onderzoekingen een bevestiging kunnen brengen van bovenstaande aanvullende gegevens over de Landgraaf.

Sittard.

W. BOSCH, pr.

*) HARDENBERG, H. : De Landgraaf in de Heerler heide. Leiden, 1946. Overdruk tijdschr. Kon. Ned. Aardr. Genootsch. Dl. LXIII, 6; Blz. 750.

De Landweg Heerlen-'s Gravenvoeren

IN afl. 6/1954 hebben wij het aannemelijk trachten te maken, dat de *Romeinse Heerbaan Visé — 's Gravenvoeren — Gulpen* doorgetrokken is geweest naar Coriovallum (Heerlen). Verder betoogen wij, dat het traject Gulpen—Heerlen tot in de Middeleeuwen van belang moet zijn geweest, doch toen in onbruik is geraakt. Dit wordt afgeleid uit het feit, dat het kasteel van Gulpen in de 13e eeuw herbouwd is op een plaats langs het traject 's Gravenvoeren—Gulpen (Neubourg).

Ongetwijfeld zal bij de lezer de vraag zijn gerezen, waarom het traject Gulpen—Heerlen in de 13e eeuw plotseling in onbruik is geraakt. Het kwam ons daarom nuttig voor de oorzaak hiervan aan te geven. En dan brengen wij in herinnering, dat de Heerlijkheid Heerlen en het oud Koningsgoed 's Gravenvoeren, dat o.a. Noorbeek en Mheer omvatte, in de 11e tot 13e eeuw geregeerd werden door hetzelfde Huis, nl. het

Huis Ahr met de takken Hochstade en Wyckrade. De belangrijkste steunpunten 's Gravenvoeren (later overgebracht naar Daelhem) en Heerlen hadden een snelle rechtstreekse verbinding nodig. Het was een verbinding die al van ouds bestond en mogelijk zelfs de oorzaak is geweest van het feit, dat het Huis Ahr beide plaatsen in bezit kreeg.

Het tussen beide gebieden inliggende beekdalenknooppunt Gulpen had men blijkbaar niet in bezit kunnen krijgen. Daar lag dan ook een bergslot, nl. de Gulpener Aldeborg (Burggraaf) en bergsloten waren in de Middeleeuwen vrijwel onneembaar. Hiervan profiteerde tevens het er tegenovergelegen kasteel Cartils. Er zal wel duchtig tol geheven zijn, zoals b.v. ook te Valkenburg gebeurde op het wegverkeer Heerlen—Maastricht. In 1244 is het echter uit met het huis Ahr. De hertog van Brabant werd toen eigenaar van het graafschap Daelhem en kreeg bovendien vaste voet in Heerlen, alwaar hij een vesting liet bouwen. Het zwaartepunt kwam toen elders te liggen, zodat de verbinding Gulpen—Heerlen in onbruik geraakte. Het traject 's Gravenvoeren—Gulpen bleef van belang voor het verkeer met Aken, omdat deze verbinding landschappelijk gezien het gemakkelijkste was.

C. A. HUYGEN

Rumoer in zake de

kreeftenvangot in de 18e eeuw

IN vroeger tijd werd in de heldere beken rondom Heerlen kreeft en zelfs vis gevangen.

Dat men deze thans niet meer aantreft is niet zo zeer te wijten aan de verontreiniging van de beken door afval- en rioolwater in de laatste halve eeuw, doch vermoedelijk veroorzaakt door de vermindering van de waterafvoer. Immers, reeds lang vóór de vervuiling kwam kreeft en vis in de bovenloop van de Geleenbeek met haar zijtakken niet meer voor.

De vangst van genoemde waterbewoners was destijds niet aan iedereen toegestaan, getuige het feit, dat bepaalde personen met het toezicht daarop waren belast.

De kreeft was blijkbaar een uitgezochte lekkernij voor de toenmalige plaatselijke bestuurders van ons gewest, aangezien zij elkander het recht van de vangst betwistten, hetgeen zelfs aanleiding tot ernstige onenigheid gaf.

Zulks blijkt uit de volgende ten overstaan van een notaris afgelegde verklaringen :

Op 11 September 1756 verklaarde „Johannes SILVERENTANDT, inwooner van Voerendall, oud 58 jaaren, ter requisitie van Johan Gerard FARJON, Lt. Drossard deses Landts van Valckenborg Partage van Haar Hoog Moogende, dat hij t seedert het jaar 1714 door de respe Heeren Drossaarden is aangesteld geweest als opsichter over de Baeken en Kreeftenvangs alhier binnen deese Banke, dat geduijrende dien

tijt geenens opsichter tot de kreftevangs van d'Heer Lt. Voogt ofte jemandt anders ie worden aengesteld nogte deselve toegeijgent maer alleen dependeert aen d'Heer Drossaard tot exclusie van alle andere. Geeft reedenen van weetenscappe, dat hij declarant verscheidene maelen door d'Heer Voogt PESTERS en HELDEVIER is worden gerequireert om hun enige kreften te leveren, alwelcke Heeren deselve kreften bij overleveringe telkens aen hem dept hebben moeten betaelen sonder dat gemelde Heeren eenige de minste pretensie aengaende de kreftevangs hebben geformeert. Compareerde meede Francis SILVERENTANT soone van den eersten compt dewelcke verclaerde dat voor eenige daegen bij de Heer Lt. Voogt BRULL binnen Maestr. is worden ontbooden denwelcken tegens hem seijde, indien u vaeder de hellichte (heft) van die kreften dewelcke hij aen de Heer Drossard leevert mij niet in en brengt, soo sal (ik) ses kreftevangs in de baekē senden."

Op 20 September 1756 verklaerde „Machiel SCHEEPERS × Helena PELT, oud omtrent sestig jaeren, ter requisitie van Matt. BRULL Lt. Voogt deses Landts van Valckenborg Partage van H. H. Moog, etc. dat wijlen sijn schoonvaeder den Borgemr Hindrick PELT de krefte en visvangs in deese banke Heerle voor den Heer Voogt heeft geobserveert ende in agt genoomen, met en benefens seekeren Urling EIJMAEL die desweegens meede door wijlen den Heer Voogt PESTERS was aengesteld, en dat als opsichter van wijlen d'Heer Drossard QUADE over voors. krefte en visvangs alsdoen was aengesteld alhier seekeren Johannis BECKERS; verders dat wijlen sijn schoonvaeder voors. eens op de kreftevangs was in de baek loopende door het goed ter Worm denselven door wijlen d'Heer Deeken WILRE ter Worm wierdt geattaqueert, willende hem met geweld uijt de baek drijven susteneerende dat niemandt op sijne goed mogt koomen jaagen nocte krefte vangen, dat gemelte PELT hem deeken WILLER een gat daerover in het hoofd sloeg, is egter daarover niet gecallangeert geworden, door dien denselven tot voormelde kreftevangs behoort. geauthoriseert was. Wijders verclaert denselven declarant dat hij mede lange jaeren de opsicht en kreftevangs in voormelde baeken voor de Hr. Voogt HELDEVIER heeft waargenoomen, addeerende hier bij dat WESTERICK ten tijde als hij nog Procr van 't hooge crimineele off. was hem deelt eens rancontreerde dat hij aen welgemelte Heer Voogt HELDEVIER krefte bragt hij WESTERICK eenige woorden daarover formeerde, seggende nu siet men waer de kreftevangs wonen, de Heer Voogt voors. daerbij present weesende, seijde die man heeft permissie van mij en neemt voor mijn de kreftevangs in obacht, hij WESTERICK repliceerde dan is het wel.”
(Minuten Notaris L. G. PELT).

Op 31 December 1756 verklaerde „Nicolaes Wilhelm EIJMAEL, Procureur, woonende alhier binnen deesen Dorpe, ter requisitie van Wilh. BRULL, Voogt deses Landts van Valckenborgh Partage van H.H.M., dat wijlen sijnen oom Urling EIJMAEL opsichter over de baeken binnen dese banke is geweest, alsmede de kreften en vischvang in deselve baeken heeft waargenoomen voor wijlen d'Heer Voogt PESTERS van wien denselven daartoe behoort. was gecommiteert ende aengesteld. Geevende reedenen van weetenscappe, dat hij deelt. verscheidene maelen met gemelden sijnen oom in voornoemde baeken kreften heeft gevangen en deselve bij d'Heer Voogt voors. heeft overgebrogt.”
(Minuten Notaris L. G. PELT).

N. EUSSEN

De Heerlense Familie Roebroek

(Vervolg op artikel in afl. 5, Sept.-Oct. 1954)

Vierde Gedeelte

B.

CLEMENS ROEBROEK.

CLEMENS ROEBROEK (ook genoemd Joannes Clemens of Clemens Joseph), zoon van Matthias Roebroek × Maria Elisabeth Hoene, werd gedoopt te Heerlen, 23 Nov. 1754. Hij huwde 28 Mei 1780 met Anna (ook Maria) Barbara Schepers, die reeds op 27 Sept. 1781 overleed. Op 26 Januari 1783 sloot hij een tweede huwelijk met Maria Bernardina Kleuters.

De 20ste Mei 1785 bekende Clemens Roebroek, „Inwoonder” van Heerlen, × Bernardina Cleuters, schuldig te zijn aan zijn oom Sr. Anthon Joseph Roebroek, koopman, × Juffr. Johanna Maria Josepha De Gistelle, de som van 250 gulden onder hypotheccair verband van zijn „eventueel kindsgedeelte, reets door doot van wijlen sijn vaeder op hem geëvolveert en door overlijden van sijne moeder op hem ten deele te vallen”. (Gichtregister L.v.O. 2053, blz. 232 — Gemeente-Achief Heerlen).

10 Februari 1787 leende hij van Geurt Roockx, meerderjarig jongman, wonende te Dilsen, 300 gulden onder hypotheccair verband van $\frac{1}{7}$ deel uit de ouderlijke goederen hem toekomende.

Zijn moeder, Maria Elisabeth Hoene, deed ten behoeve van haar zoon Clemens voor diens zevende deel afstand van het vruchtgebruik. (L.v.O. 2054, blz. 38).

31 Januari 1789 leende hij van Juffr. Anna Tullenlaers te Maastricht 300 gulden, wederom verbindende zijn $\frac{1}{7}$ deel. (L.v.O. 2055, blz. 563).

17 September 1789 verkocht hij echter zijn zevende deel aan zijn broeder Hubertus Arnoldus voor 2.000 gulden. (L.v.O. 2055, blz. 556).

Op 7 Augustus 1791 deed zich een feit voor, dat kenmerkend was voor de toenmalige verhoudingen in Heerlen, waarbij Clemens Roebroek ook betrokken was.

In de Akerstraat bij de Putgraaf lag eigendom van de familie Eijmael. Hier woonden ook Willem Raemaekers en diens vrouw Johanna Margaretha Eijmael. Deze hadden in hun huis op de bovenverdieping de nieuwe „Societeyskaemer” in gebruik genomen, bestemd voor Heerlen's

elite, deels adellijke, deels magistraatspersonen. Vooral deze laatsten waren bij de bevolking niet erg geliefd. Behalve dat zij van een andere religie waren, kwam dit ook doordat zij als leden van de justitie menig- een door een vonnis tot naleving van de wetten moesten aanmanen.

Raemaekers en zijn vrouw verklaarden o.a. : „Dat op den 7 August. deeses jaars (1791) sijnde geweest op een Sondag ten sijnen huys op de nieuwe gebouwde Societys kaemer, 's avonds een weynig naar neegen, de Heeren Lamberts Scheepen van Climmen en van Cotzhuysen Scheepen alhier van Heerlen, in geselschap van de Heer Baron de Montesquieu en de Heer de Cravatte, Heere van Soureth, Mevrouw de Baronesse de Montesquieu en de Nigte van den Heer van Soureth sijnde een ongetrouwde Juffrouw, hadden opgevoert (mede naar boven genomen) om deese Dames deselve kaemer te laeten sien. Dat deese Jonge Heren met laatgenoemde Juffrouw, die geinclineert (geneigd) scheen tot danssen, een menuet, op het enkel singen van de andere gedanst hadden. Dat terstond daar op sich een hoop off trouw bourse gesellen onder de hegge omtrent off teegens over der Comparanten huys staande geposteert hadden en aff en toe jouchden off jeugden.”

Raemaekers was eens aan de voordeur gaan kijken en zag, dat de „boerse gesellen” stokken stuk braken. Zijn vrouw had horen roepen „Dat sijn goede strijk stokken”!

— De volgende dag kwam Jacobus Eymael, de buurman, zijn nood klagen „dat men hem 's vorigen avonds de boone staeken uyt den hoff offte tuijn gehaalt hadde”! —

Na een poosje vertrokken die Zondagavond de Heer van Soureth en diens nicht per chaise. De overige bezoekers waren te voet. De Baron „hong in het uytgaen zijn saebel om sijn lyff . . . seggende . . . in soort gelijke termen in de Fransche taele, gij schorken, de eerste die ons affronteert zal ik de kop van sijn lyff afslaan”.

„Dat daarop deezen trouw gesellen het huys verlieten en al juygende en schreuwende hondsvutter, hondsvutter etc den weg naer de Kerkhoffs brugge afgienge”.

Men had door het „jonge maanlicht” niemand van de troep kunnen herkennen.

(Minuten Nots. J. G. Schaessberg, 1791, Nr. 28 — Gemeente-Archief Heerlen).

Uit verklaringen van koetsier en knechten van het huis „De Croon” bleek, dat de heren Lamberts en van Cotzhuysen, respectievelijk Scheepen van Klimmen en Heerlen, zich daarna in genoemd huis hadden teruggetrokken.

Het huis „De Croon” werd toen als het ware belegerd. De Heer Lamberts, Schepen van Heerlen, de oudste zoon van de advocaat Henricus Lamberts, de eigenaar van „de Croon”, was intussen van de andere kant van het Dorp, ter plaatse aangekomen. Clemens Roebroek liep hem tegemoet en zei „ziet eens hoe ik geblesseert ben”. Hij kreeg ten antwoord „Robroek gaat stillekens naar huys”. Maar deze zeide, dat hij „Cotzhuysen” moest hebben, die hem vermoedelijk de verwondingen in de hitte van de strijd had toegebracht. Hubert Scheepers, Burgemeester

en Officier van de Schutterij alhier, die in het Manhuis woonde en een zwager was van Clemens Roebroek, kwam ook eens kijken, wat er eigenlijk gaande was.

Toen eindelijk de troep „gesellen” wegging, werd de Heer van Cotzhuysen door de beide Heren Lamberts, Hubert Scheepers en dienstpersoneel van „de Croon” naar huis gebracht, „terwijl het gejuig inmiddels van alle kanten door het dorp continueerde”.

(Minuten Notaris J. G. Schaessberg 1791, Nr. 29).

Op 9 Juni 1792 verkocht Clemens met zijn zuster, broeders en zwager, twee percelen land, hun gezamenlijk toegekomen uit de erfenis van wijlen hun broeder en zwager Peter Joseph Roebroek.

(L.v.O. 2056, blz. 486. Zie : Bulletin afl. 5, 1954, blz. 110).

5 December 1792 verkocht hij met zijn zuster Petronella, zijn broers Hubert Arnold en Willem Joseph Roebroek en zijn zwager, de koster Johan Willem Eijmael, het ouderlijke huis aan de Veemarkt te Heerlen. (L.v.O. 2056, blz. 486. Deze verkoop wordt naderhand bij Hubert Arnold Roebroek uitvoeriger weergegeven).

4 April 1793 bleef Clemens Roebroek mede borg voor zijn broeder Hubert Arnold, toen deze land verkocht aan Herman Vijgen.

(L.v.O. 2059, blz. 53. Ook dit zal nader worden beschreven).

30 December 1793 gaf hij opdracht aan Notaris J. G. Schaessberg om zich namens hem te begeven naar de Weduwe Johannes Jongen op den Scheed (Schaesberg) en te retraheren (terug te kopen wegens bloedverwantschap ingevolge de toenmalige wetten) 60 kleine roeden land gelegen „aan den Kiesel” onder de Heerlijkheid Schaesberg. De notaris legde aldaar de penningen op tafel „in klinkende en blinkende munte”, maar de weduwe weigerde het land af te geven dat door haar overleden man gekocht was van Clemens' broeder H. Roebroek.

8 Januari 1794 verklaarde Johannes Clemens Roebroek, weduwnaar van Bernardina Cleuters, „inwoonder deezer Dorpe” verkocht te hebben aan Nicolaas Willem Ross × Maria Louisa Peijpers ook wonende alhier, 186 kleine roeden heide land in de „Exdelle”, in de Heerler heide. Met het geld van deze verkoop wilde hij het land „in den Kiesel” retraheren of inlossen. De op 30 December van het voorafgaande jaar te vergeefs neergetelde penningen, waren zeker intussen voor andere doeleinden besteed.

5 April 1794 besluit hij het van de Weduwe Jongen ingeloste stuk land „in den Kissel” te verkopen aan Hermanus Vijgen × Anna Maria Sillekens, wonende te Schandelen, voor 8½ schilling (1 schilling = 50 cent), alsmede een kar kolen met vracht en lossen berekend ad „eene coroonen”.

5 Sept. 1795 verklaarde Clemens Robroek, eerst gewoond hebbende binnen Heerlen, thans pachter op Bekshof (te Brunssum), op verzoek van de „Heer Collonel” Sternbag, dat „Hij ten tijde zijner inwooning te Heerlen af en toe, dikwerf, en verscheijden daegen en weeken agter

elkanderen en van jaer tot jaer door den Heer Requirit (Sternbag) voornoemt in desselfs heijde, genaemt Sternbags Heyde is geemployeert geworden tot het inzaeijen en planten van dennen en andere soorten van Boomen als andersints. Dat des niet teegenstaande alle aangewende moeijten en vlejnt de opkomsten van voorz. goederen zeer gering, en genoegzaam niet te tellen of te reekenen geweest is”.

Hoe lang Clemens Roebroek op Bekshof gewoond heeft is ons nog niet bekend.

In de Bevolkingslijst van Brunssum van 1796, door Pastoor W. Moonen medegedeeld in zijn boek „Brunssum de eeuwen door”, wordt Clemens Roebroek vermeld als bewoner van het „Höfke” (ook genaamd „Bex-huis” gelegen te Brunssum) tezamen met zijn 4 kinderen (blz. 569). Hij was „halve” (halfwin of pachter) van het genoemde „Höfke” C blz. 111).

In 1821 woonde hij wederom te Heerlen en wel in Schandelen (Register veeregistratie — Gemeente-Archief Heerlen). Het oude huis Roebroek lag eertijds ten Westen van de Schandelerstraat, even voorbij de Vijgenweg, van Heerlen afgerekend, het tweede huis. (Kadasterkaart 1840. Gemeente-Archief Heerlen).

(Kadasterkaart 1840. Gemeente-Archief Heerlen).

Later werd een huis aan de overzijde betrokken.

Clemens Roebroek overleed te Schandelen op 10 Maart 1833 in de ouderdom van 78 jaar.

Uit diens eerste huwelijk met Anna Barbara Scheepers (de zuster van Hubert Scheepers, wonende in het Manhuis) werd een zoon geboren, die jong overleed. Uit het tweede huwelijk met Maria Bernardina Cleuters had hij 4 kinderen, 4 zonen. De zoon Mathias Joseph Robroek, gedoopt te Heerlen 22 Mei 1785, huwde alhier 14 Juni 1815 met Maria Catharina Senden wonende te Schandelen en geboortig van Voerendaal. In 1823 woonde Mathias Joseph Robroek met vrouw en kinderen naast zijn vader Clemens in de Schandelerstraat. Afstammelingen van hem in rechte lijn wonen nog te Heerlen. Hieromtrent vermelden we nu slechts het navolgende.

Van het echtpaar Roebroek-Senden huwde een zoon, Willem Joseph Robroek te Heerlen 17 Januari 1842 met Anna Catharina Pelzer van Simpelveld. Een zoon van deze met name Cornelis Jozef Robroek, huwde alhier 19 October 1877 met Anna Maria Donners.

Uit dit huwelijk zijn te Schandelen 12 kinderen geboren, waarvan we noemen :

Jan Jozef Robroek gehuwd in 1902 met Anna Maria Vroomen.

Jan Leonard gehuwd in 1901 met Maria Hubertina Van de Berg.

Jan Pieter gehuwd in 1911 met Maria Josephina Erens.

Servaa Willem gehuwd in 1910 met Maria Geertruida Bindels.

Maria Elisabeth gehuwd I in 1906 met A. F. Chr. Köster, en

II in 1920 met Jan Wroniak.

Rosaline Theresia gehuwd in 1910 met Johan Hendrik Smeets en

Leonard Hubert gehuwd in 1919 met Maria Cecilia Bodelier.

(Wordt vervolgd)

JO HORST

UIT DE HISTORIE DER oude huizen te heerlen het huis „de arend”

(Vervolg)

OP 14 Februari 1782 leende JOANNES WIJNANDUS BLOEM × ANNA MARIA VLEEKX 2000 Gulden van AGNES SIBILLA JOANNA VAN SLIJPE tegen een jaarlijkse rente van $4\frac{1}{2}\%$ (4% wanneer binnen een maand na de vervaldag voldaan) onder hypothecair verband o.a. van „Bouagie met mesthoff en coolhoff OP DE WEEGSCHIED genoemd „DEN ADELAAR”, eene zijde en een hoofd JOANNES PLUIJMEN, d'ander den gemeenen Poel off Straet, groot 90 roeden” (L.v.O. 2051 blz. 495).

De vermelding van de „gemeene poel”, waaraan het huis was gelegen, geeft ons enig inzicht in de toenmalige plaatselijke toestand. Deze poel had een smalle, langgerekte vorm en bevond zich aan de zuidzijde van de tegenwoordige Geleenstraat. Hij strekte zich uit over nagenoeg de gehele lengte van de aan het huis grenzende tuin. Deze tuin, die hoger was gelegen dan de weg, reikte tot aan het huis thans bewoond door de zadelmaker UBBEN. De poel is waarschijnlijk reeds begin of midden van de vorige eeuw gedempt of dichtgeslibt, de tegenwoordige generatie herinnert zich ten minste het bestaan daarvan niet meer.

Opgemerkt zij nog, dat in de voorafgaande beschrijving van de belendingen de poel niet wordt genoemd, doch alleen de gemene straat als voorhoofd wordt aangeduid. Dit is alleszins verklaarbaar, aangezien de poel niet vóór het huis, doch in de straat vóór de tuin was gelegen. De grootte bedraagt immers in het ene geval slechts 50 kleine roeden voor huis en hof, in het andere daarentegen 90 kleine roeden voor huis, mesthof en koolhof tezamen.

Tot goed begrip zij vermeld, dat de buurt genaamd DE WEEGSCHIED was gelegen aan een belangrijk knooppunt van wegen. In de 17e en 18e eeuw kruisten zich aldaar de grote handelswegen van Maastricht naar Gulik—Keulen en van Aken naar Sittard—'s Hertogenbosch. De WEEGSCHIED omvatte de huizen gelegen aan de Kruisstraat, de Valkenburgerweg (Doodleger), het westelijk deel van de Geleenstraat en het zuidelijk deel van de Geerstraat.

27 December 1790 verkocht JOHANNIS WINANDUS BLOEM ten overstaan van Notaris J. H. G. LAMBERTS het huis DE ARENT aan de meestbiedende. Koper was NICOLAES CUIJPERS × MARIA AGNES

STARMANS. De akte van overdracht werd opgemaakt 30 December 1790. Het pand, bestaande uit „huis, schuur, stallinge, brouwhuis en daarin voorhandig zijnde brouwgereedschappen, als brouwpomp en brandewijns branderij huis, zonder gereedschappen, mesthof en coolhof, gelegen aan de WEEGSCHEIJD genoemd DEN ARENT, reigenoot eene zijde de landstraat, de andere JOHANNES PLUIJMEN, een hoofd MATTHIJS CLAESSEN, het andere voors. PLUIJMEN”, werd verkocht voor de som van 5005 guldens brabant Maestrichter cours; de godsheller bedroeg „eene franse koroon”, de liecoop „drie karolijnen”. Vermeld wordt, dat de godsheller door de koper aan de Heer Pastoor werd gezonden.

De hypotheek rustende op het pand ten behoeve van Juffrouwe VAN SLIJPE moest door koper worden afgelost.

Het gekochte kon met half April 1791 in gebruik worden aanvaard.

Uit een en ander blijkt, dat in het pand van oudsher een bierbrouwerij en een branderij (brandewijnstokerij) was gevestigd. Bovendien was, zoals toentertijd bij brouwerijen algemeen gebruikelijk, in het huis een herberg. Dit is thans nog het geval.

Het is wellicht interessant te vermelden, dat de hiervoren genoemde Johannes Wijnandus BLOEM in de 18e eeuw een aantal jaren pachter is geweest van het „weggelt van Heerle”, een recht, dat naast de Landtol van het Land van Valkenburg van het verkeer over de weg werd geheven. Omtrent het „weggelt van Heerle” en de „Landtol van het Land van Valkenburg, de z.g. Swijgende Landtol” stellen wij ons voor in een vervolgartikel het een en ander mede te delen.

Het schijnt, dat de bewoner van het huis De Arend Jan Hendrik BLOEM × Maria SCHILS, vader van de hierboven genoemde Johannes Wijnandus BLOEM en van Dijonisius BLOEM, nauw geïnteresseerd was bij de pacht van de landtol en het weggeld. Immers, 17 Augustus 1741, toen Wijnand KICKEN opnieuw de „swijgende landtol” had gepacht voor 2530 gulden holl. jaarlijks, verklaarde Jan Hendrik BLOEM „tot subsidiaire cautie en verseekeringe der inpachtingen van den swijgenden Toll des lants Valkenborg soo speciael als generael te stellen en vercautioneeren sijne twee huijsen, brouwerie met de hoeven, stallingen en schuijren ap en dependentien van dien binnen Heerle, weesende het eene sijn woonhuijs (DE AREND) en het tweede op den Kirckhof geleegeen, daeren booven sijne drie weijden en verdere landerijen en erven, groot aen maete 1193 cleene roeden. Verclaerende sijne voors. panden en erven t'saemen waerdig te weesen bij de twee Duijsent Rijxdaelders en de meer”. (L.v.O. 2038 blz. 126.)

Toen Wijnand KICKEN in 1749 de „swijgende landtol” wederom had gepacht voor twee jaar en wel voor 2000 gulden per jaar verklaarde Jan Hendrik BLOEM opnieuw met zijn onroerende goederen borg te blijven. (L.v.O. 2039 blz. 101.)

Volgens het bevolkingsregister van 1796 was het huis DE AREND, dat, zoals reeds vermeld, in 1790 door Nicolaas CUIJPERS was aangekocht, bewoond door het gezin CUIJPERS, bestaande uit :

Nicolas CUIJPERS, oud 48 jaar, landbouwer,
Marie A. STARMANS, oud 48 jaar, echtgenote,
Nicolas G. CUIJPERS, oud 22 jaar, zoon,
Marie Ide CUIJPERS, oud 20 jaar, dochter,
Anne S. CUIJPERS, oud 19 jaar, dochter,
Anne M. CUIJPERS, oud 14 jaar, dochter.

Kinderen tot en met 12 jaar werden toentertijd niet in het bevolkingsregister ingeschreven, zodat daarin niet voorkomen :

Johan Leonard CUIJPERS,
Maria Catharina CUIJPERS.

Nicolaas CUIJPERS trouwde in tweede huwelijk met Maria Anna SIJSTERMANS. Hij overleed te zijnen huize aan de Schram 14 Augustus 1821.

Aangaande de hiervoren genoemde kinderen van Nicolaas het volgende :

Nicolaas Willem huwde met Odilia RITZEN en vestigde zich te Spekholzerheide in den Vierenschat;

Maria Ida huwde met Jan Willem JANSSEN, bakker; JANSSEN betrok omstreeks 1812 het huis De Arend, nadat zijn schoonvader Nicolaas CUIJPERS naar de Schram was verhuisd.

Anna Sophia huwde met Balthasar FRIJNS, molenaar te Merkstein;

Anna Margareta was in 1822 winkelierster te Heerlen;

Maria Christina huwde met Lodewijk BROUWERS, akkerman, op het Huske te Heerlen;

Johan Leonard, wonende op de Weegscheijd, pachtte met ingang van 15 Maart 1819 voor zes achtereenvolgende jaren van zijn vader Nicolaas CUIJPERS, het woonhuis DE AREND met aanhebbende bouwagie en dependentie, met koolhof, geleege op de Weegscheijd, een beemd, drie weiden en negen stukken akkerland, geleege in de gemeente van Heerlen, groot 4 hectaren 79 aren 37 centiaren, voor een jaarlijkse pachtprijs van 90 franse croonen of f 246.64¹/₂”, o.a. onder de volgende voorwaarden :

„Den pagter zal alle jaaren uit het product der gronden laten dekken op de daeken der bouwagie, driehonderd schoven; den verpagter zal den loon aan de dekkers geven en den pagter de kost en drank.

De verpagter verplicht zich voorts den houten bak genaamd koelschip van de brouwerij te laten herstellen”. (Akte verleden voor Notaris J. W. D. SMEETS 19 Februari 1819.)

Hieruit volgt, dat de gebouwen toentertijd met stroo waren gedekt en de brouwerij nog in het pand was gevestigd.

Volgens het register der veetelling, gehouden in 1823, was het huis in dat jaar bewoond door :

CUIJPERS JOHAN LEONARD, akkerman, geb. 29 April 1783 × ANNA
MARIA ELISABETH DEHESELLE, oud 36 jaar,
JOHANNA MARIA CUIJPERS, oud 15 jaar,
PETER JOSEPH CUIJPERS, geb. 12 Februari 1810,
HUBERT CUIJPERS, geb. 3 November 1812,
MARIA JOSEPHA CUIJPERS, geb. 3 April 1814,
MARGARETHA CUIJPERS, geb. 3 April 1814,
WILLEM CUIJPERS, oud 4 jaar,
WILLEM JOSEPH CUIJPERS, geb. 17 Maart 1822.

Met ingang van 15 Maart 1825 pachtte JOHAN LEONARD CUIJPERS, voor de tijd van drie jaar : „eene bouwagie gelegen te Valkenhuizen, bestaande in woonhuis, kamer, onderhebbende kelder, bovenkamer, aanhebbende schuur, paardenstal, brouwhuis, uitgenomen brouwketel-en-getuig, voorts weide en bouwlanden”, groot omtrent 9 bunder 85 roeden, voor een jaarlijkse pachtsom van f 279,48. JOHAN PETER DEHESELLE, molenaar in de Kopkesmolen, bleef borg voor de betaling van de pacht. (Akte verleden voor Notaris J. W. D. SMEETS 8 April 1825.)

Uit de lijsten van hand- en spandiensten blijkt, dat het huis werd bewoond :

in 1826 door LEONARD CUIJPERS,
in 1827 en 1828 door EGIDIUS JOS. DE HESSELE,
in 1831 door HUB. STARMANS,
in 1832—1838 door ARNOLD LOWIS, waarschijnlijk pachter van de wed. EGIDIUS JOS. DE HESSELE.

Uit een akte van geldlening, verleden voor Notaris J. W. D. SMEETS 18 Februari 1836, blijkt, dat JAN LEONARD CUIJPERS × ANNA ELISABETH DEHESELLE, wonende te Valkenhuizen, eigenaar was van het huis DE AREND. Hij stelde althans tot zekerheid : „een huis, schuur, stallingen en aanhorigheden, mistplaats en tuin, gelegen aan de Weegscheid in de Geleenstraat, reinende van voren de Geleenstraat of weg, van achteren en eene zijde het huis en tuin van HENDRIK RITZEN, groot circa 15 roeden. „Tevens verbond hij een tuin aldaar gelegen, tegenover voorschreven huis, belendende een zijde diverse erven, andere zijde de weg naar „den Geer” en van voren de Geleenstraat, groot 10 roeden. Deze tuin was voordien eigendom van HENDRIK RITZEN.

In 1852 werd het huis bewoond door GERARD JOSEPH AUSTEN, herbergier, × ANNA MARGARETHA CUIJPERS.

In 1856 en 1858 treffen wij als bewoners aan JAN WILLEM CUIJPERS en JAN LEONARD CUIJPERS.

De kadastrale legger vermeldt, dat in de zestiger jaren het huis en erf met tuin en brouwerij eigendom was van Pieter Joseph SCHEEREN, landbouwer, wonende te Richterich.

SCHEEREN, geboren 26 Juli 1825, vestigde zich te Heerlen 3 Februari 1860. Hij was gehuwd met Anna Catharina Hubertina Josepha CUIJPERS, geboren 15 November 1827. Hij was van beroep herbergier. Pieter Joseph SCHEEREN overleed 28 November 1896.

Omstreeks 1897 is het pand verkocht aan Hubert LAFAIRE, wiens erfgenamen het huis thans nog bezitten.

De tuin behorende bij het huis is omstreeks dezelfde tijd aangekocht door de aannemer UBACHS.

De brouwerij is niet meer door SCHEEREN geëxploiteerd. Deze werd door Nicolaas Willem Hubert CUIJPERS, geboren 3 November 1812, overgebracht naar de ROODE POORT op de Veemarkt en vervolgens naar het huis DE KROON.

Omtrent het huis DE ZWAAN is het volgende bekend:

Zoals reeds in de aanhef vermeld, maakte dit huis begin van de 17e eeuw deel uit van het huis, „OP DEN WEESCHEIJDT”.

Eerst in 1711 wordt van dit huis afzonderlijk gewag gemaakt, toen het enepand, later genaamd DE AREND, toebehorende aan Jasper SCHILS en het andere, dat in later tijd de naam kreeg van DE ZWAAN, aan Jan PLUIJMEN.

In het reeds genoemde Leggerboek der Domeinen, vernieuwd omstreeks 1711, komt het volgende voor:

„Jan PLUIJMEN uijt de post van Nicolaes SCHILS verclaert te leveren wegens huijs en hoff omtrent twintich kleene roeden gelegen tot Heerle OP DE WEECHSCHEIT, reijgenoot ter eenre Jaspas SCHILS, ter andere d'Aaker straet, voorhoofd de Gleen straet, d'ander voorhoofd Geurd TEGGERS, iaerlix een derde vat terff, en een halve cappuijn”.

Uit het testament verleden voor Notaris J. MEESENS 2 December 1723 volgt, dat het huis DEN SWAEN destijds eigendom was van Johan PLUIJMEN × Gertruijd SCHILS. Deze echtelieden legateerden daarbij aan „Dionijs SCHILS, procureur tot Heerle 100 ducaten of 500 guldens eens, ende sulckx tot erkentnisse, ende remuneratie van de getrouwe diensten die denselven altoos, aen beijde de testateuren gedaen, ende beweesen heeft”, voorts legateerden zij „aen Gerret SCHILS, woonende tot Eupen, 50 pattacons of 200 guldens eens, alwelcke legaeten naer dood van beijde de testateuren sullen uijtgekeert worden door die gene, aen wien het huijs genaemt DEN SWAEN geleegeen binnen Heerle, ten deele sal coomen te vallen ofte wel den gene dewelcke tot erfgenaem sal weesen geinstituteert, van weegens den langstleevende der testateuren”. Jan PLUIJMEN hertrouwde 19 September 1729 met Anna HAERST van de Overste Hoff.

Na het overlijden van Jan PLUIJMEN hertrouwde Anna HAERST 16 Mei 1734 met Peeter DAUTZENBERGH, hetgeen blijkt uit de volgende akte van 15 Mei 1734:

„Anna HAERST weduwe van wijlen Jan PLUIJMEN, wil zich in tweede huwelijk begeven met Sr. Peeter DAUTSENBERGH nog ongehuwd”. Zij doet in verband hiermede de vereiste eigendomsaangifte t.w. „haer pardt in seeker huijs, schuijre, stallingen, weijde en mishoff, genaemt DE SWAEN, geleegeen OP DE WEEG-SCHEIJT, belendende een lange zijde de erfgenamen Jaspas SCHILS, andere lange zijde en een hoofd de gemeene straat, met een coolhoff recht teegens over het voors. huijs geleegeen, belendende een lange zijde de erfgenamen OLIVIER ZOVELE, de andere lange zijde en een hoofd de voorn. straat”; voorts nog enkele eigendommen, die voor ons van geen belang zijn. (L.v.O. 2037 blz. 110.)

In 1755 woonde Dirk Hendrik ROSS in het huis DEN SWAEN. ROSS zegde 18 Juni 1755 aan Peter Johan DAUTZENBERG, vruchtgebruiker en bezitter van het huis, tegen Sint Remigij (1 October) de huur op. (Akte voor Notaris L. G. PELT.)

16 Mei 1759 verpachtte Peter Johan DAUTZENBERG × Anna HAERST inwoonder tot Welten in het Hof, aan „sijnen voorsoon Gerhardus PLUIJMEN, noch ongehouwt edogh meerderjaerig, het huijs, hof, schuijre, stallinge, brouwerije, geleegeen tot Heerle genaemt DE SWAEN benefens de vier weijdens daaraan gehoorende sulxs voor eenen tijt van twaalf jaeren, aanvang neemende St. Remigij aenstaende”. De pachtprijs bedroeg jaarlijks 30 pattacons Maestrichter cours. (Akte voor Notaris L. G. PELT.)

Uit een akte van 3 Mei 1764 blijkt, dat Anna HAERST weduwe van wijlen Peter Johan DAUTZENBERG met haar meerderjarige dochter Ida DAUTZENBERG woonde in het huis DE SWAEN. Zij gaat een overeenkomst aan met haar zoon uit het eerste huwelijk Johannis PLUIJMEN. (L.v.O. 2044 blz. 177.)

Blijkens een akte verleden voor Notaris PELT 19 Januari 1768 woonde destijds in DEN SWAEN, Johannis PLUIJMEN × Maria Elisabeth RITZEN. (L.v.O. 2046 blz. 191.)

Volgens het bevolkingsregister van 1796 woonde toentertijd in DE ZWAAN :

Marie E. RITZEN, landbouwster, oud 70 jaar
Marie O. RITZEN, nicht, oud 26 jaar
Marie O. DAUTZENBERG, nicht, oud 50 jaar.

Eigenaresse van DE ZWAAN was de hiervoren genoemde Ida DAUTZENBERG. Zij overleed 2 Pluivose jaar XIII (1805) te Welten ten huize van Gerard PIJPERS.

Blijkens akte verleden voor Notaris A. A. CHAINEUX 13 Fructidor jaar XIII (31 Augustus 1805) verkochten de erfgenamen van Ida

DAUTSENBERG aan Johan Hendrik RITSEN, × Maria SCHILS, herbergier, wonende te Heerlen voor 3196,80 francs : „een hujs, schuure, stallinge, hof, brouwkeetel en alle ap en dependentien van dien genaamt DEN SWAAN, reijgenooten ten oosten Nicolaes CUIJPERS, west den weg, suijd diverse erven, noord den weg, groot te saemen 13 a 40 ca of 67 kleine roeden; voorts een koolhof gelegen op de WEEGSCHEIJT tegens over gemeld hujs, reijgenooten ten oosten de weduwe Willem MEERTENS, west den weg, suijd Herman STARMANS, noord de weduwe Johan ROOSBOOM, groot 4 a 20 ca of 21 kleine roeden”.

In deze akte van overdracht wordt melding gemaakt van de aanwezigheid van een brouwketel in het pand. Hieruit volgt, dat in het huis DE ZWAAN, evenals in het belendende huis DE AREND, een biërbrouwerij was gevestigd.

Volgens akte verleden voor Notaris J. W. D. SMEETS 25 October 1828 leende Johan Hendrik RITZEN, moutmaker, geboren 1 October 1771 te Wijnandsrade, wonende in de Geleenstraat, van Hubert L'ORTY, pachter op de hoeve Winandsrade, f 207,90, waarvoor RITZEN tot zekerheid stelde „zijn woonhuis, gelegen te Heerlen in de Geleenstraat, genaamd IN DEN ZWAAN, met alle ap en dependentien en moeshof, belendende eene zijde Johan Leonard CUIJPERS, andere zijde de Lindeweg, een hoofd eene steeg en het ander de Geleenstraat, groot 13 roeden 40 ellen, sodan eenen moeshof, aldaar geleegen tegenover het huis, een zijde de erfgenamen MERTENS, de andere eenen weg, een hoofd de Geleenstraat, ander hoofd de erfgenamen ROSENBOOM”.

Volgens akte verleden voor Notaris J. W. D. SMEETS 17 Augustus 1833 verkocht „Johan Hendrik RITZEN × Maria SCHILS, zonder beroep, wonende te Heerlen aan de WEEGSCHEIJD in het huis genaamd DEN ZWAAN, aan Maria Petronella SCHILS weduwe Arnold Joseph HAMERS, winkelierster, woonachtig te Heerlen : een huis, genaamd DEN ZWAAN, met aanhebbende schuur, stallingen en aanhorigheden, mistplaats en tuin, gelegen te Heerlen in de Geleenstraat, aan de WEEGSCHEIJD, reinende eene zijde den Lindeweg, andere zijde Jan Leonard CUIJPERS en anderen, van voren de weg van Maastricht naar Aken en van achteren diverse erven, groot 13 vierkante roeden 40 dito ellen”. Verkopers behielden zich „voor hun leven gedurende en alzoo tot den sterfdag toe van den langstlevenden van hun het vruchtgebruik en genot van de verkochte goederen toe, zonder vergoeding”. De weduwe HAMERS verkocht het huis omstreeks 1863 aan Victor Joseph Hubert ROOSEN, die het pand sloopte en op de vrijgekomen plaats en tuin de stoommeelmolen oprichtte.

W. LINDELAUF

IN MEMORIAM

† DOKTER A. WIDDERSHOVEN

MET leedwezen doet de Redactie mededeling van het overlijden van dokter Widdershoven, één van onze trouwe abonné's en zeer geïnteresseerde in het romeinse verleden van Heerlen. Uit berichten van de Heer P. Peters in „De Maasgouw” 1934, blz. 19—20, blijkt, dat bij de bouw van het woonhuis van dokter Widdershoven het zuidelijk gedeelte van zijn pand door een romeinse weg in oost-westelijke richting doorsneden werd. De overledene heeft met grote belangstelling deze opgravingswerkzaamheden gevolgd. De resultaten ervan zijn door hem met veel toewijding verzameld geworden.

Wanneer zijn drukke werkzaamheden het maar enigszins toelieten, verscheen hij op onze bijeenkomsten, laatstelijk nog tijdens de rondleiding voor onze abonné's ter bezichtiging van de romeinse thermen.

Gaarne wordt deze belangstelling voor de geschiedenis van de stad, waar hij zovele jaren heeft gewoond in zijn villa „Coriovallum”, hier piëteitvol gememoreerd.

L. VAN HOMMERICH

De Romeins-Heerlense Dakpannenstempel

CTEC (= CTEC).

Op meerdere punten in de stad zijn in het verleden romeinse dakpannen teruggevonden met de stempel, in hoofdletters : C T E C , waarvan de letters T en E zodanig zijn gesneden, dat zij *in* elkaar zijn geplaatst. Mijn „Museumgids” maakt hiervan melding.

Ook uit andere plaatsen in het huidige Zuid-Limburg en uit het aangrenzende gebied zijn berichten bekend van dezelfde stempel o.a. te Vaesrade, Valkenburg, Herkenberg bij Meerssen, Heer, Mesch, Melenberg, 's Gravenvoeren, Tongeren, Jupille, Rekem.

De betekenis van deze letters is niet evident. Meerdere verklaringen zijn mogelijk. In dit verband denk ik aan het *vicus*-karakter, dat in Romeins Heerlen aanwijsbaar was. Een vicus nu kan zich ontwikkeld hebben uit „canabae” (zie Bijvanck: Nederland in de romeinse tijd, deel I, blz. 184—185). Naar analogie van het geval Straasburg (zie: R. Forrer: L'Alsace romaine, 1935, p. 52) stel ik als suggestie de volgende lezing voor :

„C(anabae) TE(gularum) C(oriovallensium)”. De canabae zijn dan de woon- (werk-) plaatsen der handwerkslieden, die bij de vervaardiging der pannen betrokken waren.

L. VAN HOMMERICH.